

concrete historical context, shows, how depending on concrete historical circumstances legal status of the Black Sea Cossack Host changed. Proceeding from the received results, the author comes to a conclusion that to Cossack elite which has been closely connected with the simple Cossacks, long time was possible to keep as much as possible wide autonomy of the Black Sea Cossack Host, to save up high enough level of democratic traditions of the Ukrainian Cossacks - the self-management, an influential role of Cossack communities, rather considerable economic independence. Thanks to persistence and diplomatic abilities of heads of the Black Sea Cossacks, it was possible to them to achieve from imperial structures of acceptance of such acts which allowed Cossacks of Kuban to keep a wide autonomy that favourably distinguished these Cossacks from other Cossack formations of the Russian empire.

Keywords: Kuban; the Black Sea Cossack Host; the North Caucasus; the Russian empire; legal status.

REFERENCES

1. Dugenets A. S. (1998), *Jurist*, № 1, pp. 35-40 (rus).
2. Malukalo A. N. Cossack legislation: the history of the formation and development, the scope of application, available at: http://www.cossackdom.com/articles/m/malukalo_kzakon.pdf (rus).
3. Kubanskiy sbornik [Kuban Collection], collection of scientific articles on the history of the region (2006), Kniga, Krasnodar, Volume 1 (22), pp. 329-334 (rus).
4. Ibid, p. 329.
5. Ibid, p. 331.
6. Kukhareenko Ya., Turenko A. (2006), *Kubanskiy sbornik [Kuban Collection]*, collection of scientific articles on the history of the region, Kniga, Krasnodar, Volume 1 (22), pp. 350-353 (rus).
7. Ibid, p. 355.
8. Shcherbina F. A. (2007), The Kuban Cossacks and his atamans, Veche, Moscow, p. 52 (rus).
9. Polnoye sobraniye zakonov Rossiyskoy Imperii [Complete Collection of Laws of the Russian Empire] (1830), St. Petersburg, Volume 2 (1827), St. 878 (rus).
10. The position of the Black Sea Cossack Army, 1842 (1843), *The third set of continuation of martial law (1 January 1841 to 1 January 1843)*, St. Petersburg, pp. 208-291 (rus).
11. Ibid, pp. 265-270.
12. Ibid, pp. 275-280.
13. Shcherbina F. A. (1913), The history of the Kuban Cossack Army, Yekaterinodar, Volume 2, pp. 105 (rus).

© Білий Дмитро

Надійшла до редакції 03.09.2013

УДК 94(477.8): 929 Голубович "1873/1938"

КАМІНСКА ОКСАНА,

здобувач кафедри новітньої історії України

Львівського національного університету імені Івана Франка

УЧАСТЬ СИДОРА ГОЛУБОВИЧА В СТУДЕНТСЬКОМУ РУСІ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена аналізу студентського періоду діяльності Сидора Голубовича в контексті процесів, що відбувалися в середовищі західноукраїнської студентської молоді кінця ХІХ століття. З'ясовано його роль у політичному житті та діяльності студентських товариств "Академічне братство" та "Академічна громада".

Ключові слова: С. Голубович; "Академічне братство"; "Академічна громада"; Русько-українська радикальна партія; Українська національно-демократична партія.

Постановка наукової проблеми. С. Т. Голубович (1873-1938) належить до когорти відомих діячів національно-політичного руху Галичини кінця ХІХ - першої чверті ХХ ст., учасників боротьби за українську державність. У Галичині він був відомий як один із лідерів Української національно-демократичної партії (УНДП), депутат австрійського парламенту та Галицького сейму, член дирекції Крайового Союзу Кредитового у Львові (КСК), організатор суспільно-політичного життя на регіональному рівні, адвокат та публіцист. Вершиною його політичної діяльності

стало керівництво урядом Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Як і значна кількість відомих галицьких діячів, свою громадсько-політичну працю С. Голубович розпочинав у студентських товариствах, завданням яких було виховання високо-професійних фахівців, які поповнювали б ряди свідомого громадянства, а також участь у політичному житті краю. Навчаючись протягом 1893-1897 рр. на правничому факультеті Львівського університету, він належав до найбільш здібних та активних організаторів студентського руху.

№ 5 (125) вересень-жовтень 2013 р.

Аналіз досліджень та публікацій. В українській історіографії питання участі С. Голубовича в студентському русі кінця XIX століття практично не вивчене. Проте, незважаючи на відсутність ґрунтовних та об'єктивних монографічних досліджень, безпосередньо присвячених цій особі, його постать епізодично згадувалася в узагальнюючих працях з історії студентського руху на західноукраїнських землях та політичної історії Галичини згаданого періоду. Це насамперед дослідження Р. Ковалюка, І. Андрухіва, М. Бориса, К. Заклинського, Я. Грицака, Я. Малика, Б. Вола та В. Чуприни. Цінними для нашої статті були також спогади С. Шухевича, І. Макуха, О. Назарука, О. Охримович, архівні документи та матеріали тогочасної преси, які містять згадки про С. Голубовича на посаді голови студентського товариства "Академічна громада", його роль в українському студентському русі кінця XIX століття, вплив української студентської молоді на активізацію суспільно-політичного життя Галичини.

Метою статті є аналіз змісту і встановлення основних підсумків діяльності С. Голубовича в період його правничих студій у Львівському університеті. Розгляд виконується на тлі суспільно-політичних процесів, які відбувалися в середовищі галицького студентства кінця XIX століття. Зокрема ставиться завдання з'ясувати його місце та роль у політичному житті та діяльності студентських товариств "Академічне братство" та "Академічна громада".

Виклад основного матеріалу. У суспільно-політичному житті українців Галичини період 90-х років XIX століття - це час, коли в суспільстві помітно зростає політична активність, а також завершився процес формування основних політичних партій. Вагому роль у цих процесах відігравала українська студентська молодь. Студенти знайомилися тоді із соціалізмом і під впливом І. Франка та М. Драгоманова масово записувалися в Русько-українську радикальну партію (РУРП).

Ставши членом РУРП [17, с. 165], С. Голубович був прихильником політичних поглядів групи "молодих радикалів", які відіграли значну роль у модернізації українського національного руху в Галичині, оскільки саме в їхньому середовищі вперше був висунутий і теоретично обґрунтований постулат політичної самостійності України [3, с. 71]. Завдяки їхнім зусиллям з'їзд РУРП у 1895 р. докорінно "націоналізував" свою програму, проголошуючи, що в дальшій перспективі найповніше реалізувати соціалізм можна лише в межах незалежної української держави, а в близькій перспективі - у цілком автономній українській провінції Австрійської імперії [13, с. 90].

У РУРП студенти становили абсолютну більшість її членів. Це пояснювалося тим, що в тогочасному суспільстві Галичини було дуже мало людей незалежних матеріально, які могли б сміливо заявити про свої демократичні переконання без ризику втрати роботи. Студенти натомість могли брати участь у політичному житті. Це формально їм дозволяло університетський статут. На формування світогляду "молодих радикалів" великий вплив мало розгортання соціалістичного й робітничого рухів у Європі. Інформацію про ці події вони отримували передусім із соціалістичної польської преси, а також із праць Ф. Лассалля, К. Каутського, Г. Плеханова та ін. Поглибленню їхніх знань сприяли також знайомства й товариські стосунки із польськими та російськими студентами-соціалістами [3, с. 77].

У 1895 р. усередині РУРП оформилося три фрак-

ційні групи: радикальна, яку представляли І. Франко, М. Павлик, К. Трильовський, Л. Бачинський; соціал-демократична на чолі з Р. Ярославичем, М. Ганкевичем, М. Новаківським та національно-демократична, керована В. Охримовичем, Є. Левицьким і В. Будзиновським [18, с. 57]. До останньої групи належав також і С. Голубович [15, с. 73], який у своїх виступах перед академічною молоддю неодноразово наголошував, що "... всесвітні ідеї не повинні знаходити опору; годити їх треба із народністю. До цього треба виробляти сталий постійний характер, щоби в даному разі вміти постояти за свою справу..." [13, с. 102]. Він зазначав, що "...ми наскрізь націоналісти і демократи. Відкидаючи будь-які принципи буржуазного націоналізму, ми наші національні змагання кладемо на ґрунт вселюдських, поступових змагань: культурних, політичних та соціальних" [11, с. 3]. Отже, дотримуючись основ ідеалістичного соціалізму І. Франка та М. Павлика, третя група визнавала помилки партії в практичній роботі й доводила необхідність створення ширшої демократичної організації, об'єднавши радикалів із поступовим крилом народовців [18, с. 80]. Як згадував І. Макух: "Іх тримав Франко й Павлик у межах партійної дисципліни аж до приїзду Михайла Грушевського. Коли ж переїхав з Києва до Львова М. Грушевський і став тут професором історії у Львівському університеті, то ситуація змінилася. Грушевський сам почав діяти у тім самім напрямі, в яким діяла згадана третя група і навіть встиг схилити до такої тактики також і Франка" [15, с. 73]. 26 грудня 1899 р. відбулося організаційно-політичне оформлення національно-демократичного руху. Колишні народовці та націонал-демократична група радикалів, а також присутній там М. Грушевський і 150 представників з усієї Галичини заснували у Львові Українську національно-демократичну партію [13, с. 97].

У Львівському університеті осередком радикального руху було "Академічне братство". Будучи активним членом цього товариства, яке за його передові тенденції та ідеї противники називали "соціалістичним" та "пшевротом" [2, с. 209], С. Голубович різко виступав проти угодовства народовців та прийнятої ними ще в 1890 р. політики "нової ери" польсько-українських відносин. Суть їх полягала в тому, що польська більшість сейму йшла на певні поступки в справах культури й господарства (заснування Коломийської гімназії, заснування фінансового товариства "Дністер", відкриття кафедри історії України у Львівському університеті, допущення української мови до вжитку в урядових установах тощо), взамін за це народовці зобов'язувалися зірвати в сеймі та парламенті союз із москвофілами, не вести опозиційної політики в сеймі, не наполягати на домаганнях соціально-економічного характеру [13, с. 90].

У товаристві "Академічне братство" в період боротьби проти "нової ери" часто заслуховувалися доповіді, велися політичні дискусії. Заходи бували численні, різноманітні та цікаві. Так, Є. Петрушевич виступив із рефератом про теорію Ф. Лассалля, Є. Левицький - про повісті Франка, Козакевич - про Драгоманова. Молодь 1890-х із запалом студіювала російську літературу: улюбленими авторами українських студентів були: Щедрін, Достоевський, Тургенєв, Добролюбов, поети Некрасов, Надсон. Із журналів популярними були "Русская мысль", "Die neue Zeit", "Prawda i Glos" (варшавський) [13, с. 93-94].

Свої протести проти "нової ери" радикальна студентська молодь публікувала в газеті "Народ" [12,

с. 562]. У відповідь на негативне ставлення молоді старі народовці доклали чимало зусиль, щоб навести "Академічне братство" під свій вплив. Проте, зазнавши невдачі, організували друге студентське товариство "Ватра" (1892 р.) [1, с. 52]. За досить короткий час ця організація при моральній та матеріальній підтримці народівців зайняла провідні позиції серед українських студентських товариств. Однак із середини 1890-х рр. у її діяльності намітився спад.

Водночас "Академічне братство", втративши значну кількість своїх членів, також почало занепадати, що було зумовлено насамперед фінансовими труднощами. Станом на березень 1895 р. у ньому залишилось лише 18 осіб [19, арк. 51]. Як зазначають О. Назарук та О. Охримович: "За чотири роки "Ватра" перетягнула до себе стільки чоловік, що "Академічному братству" загрожувала економічна розруха, а "Ватрі" - ідейна" [12, с. 563]. За таких обставин представники обох товариств змушені були шукати шляхи до порозуміння та примирення. Ініціатором об'єднавчої акції, яка розпочалася в навчальному 1895/1896 році, виступив "правдивий приятель молодежи" М. Грушевський. "За його ініціативою, - згадує колишній член "Ватри" С. Шухевич, - пішла вся студентерія, і рішено відкинути різниці політичних поглядів та злучитися в однім академічнім товаристві" [20, с. 163].

Таким чином, на загальних зборах 26 січня 1896 р. в присутності української професури університету (Петра Стебельського, Олександра Колесси, Михайла Грушевського) та участі представників польських прогресивних товариств (Пруницького, Рубчинського) два протилежних українських товариства об'єдналися в одне - "Академічну громаду". "Академічна Громада" - "найгорячіший період збірного життя української молоді", - писали О. Назарук й О. Охримович у 1908 р., - "в котрій вона електризувала цілу суспільність, як ніколи перед тим і в котрій наша молодіж видала більшу масу енергії, чим в усіх попередніх періодах разом" [19, арк. 53].

Головою товариства було обрано студента філософії І. Раковського, а С. Голубович, увійшовши до складу першої управи товариства, став його заступником [7, арк. 18]. Голова товариства стверджував, що об'єднанням двох товариств в одне "рветься чорна нитка крамоли, що змією в'ється в нашій історії... Нехай же в цьому одному тілі і душа буде єдина" [2, с. 211].

На перших установчих зборах виступив і М. Грушевський, він звернув увагу членів нового товариства на те, як повинні себе поводити його провідники. Він також вказав на мету та завдання товариства, які, на його думку, полягали в тому, щоб "...приготовити себе якнайліпше до служби своєму народови, виробити собі міцні моральні підвалини, загартувати волю, розвинути енергію, здобути якнайширшу освіту...". Він також зазначив, що "...такому слабому, як ми, народови власне треба як найбільше загартованої морально, високо освіченої інтелігенції - в тім лише надія на побіду. А дорога до того - праця неустанна і невсипуща праця коло свого морального і розумового усвершеня..." [19, арк. 55].

На початку своєї діяльності "Академічна громада" досить успішно розвивалася. Кількість її членів постійно збільшувалась і в листопаді 1896 р. уже налічувала 104 особи. У книгарні товариства знаходилось 2 686 книг, з яких продано - 457, обміняно у

НТШ - 900, а нових закуплено на суму 66 згр. [19, арк. 55-56]. Відділ товариства також збільшив фонди бібліотеки, яка під кінець року вже мала 1164 числа і 1531 томи книг, передплачував 54 часописи: 19 - українських, 17 - польських, 9 - німецьких, 7 - чеських і 2 - російських [13, с. 102]. Близько 170 книг з української літератури та історії було направлено до Угорщини (на Закарпаття, через В. Гнатюка), Америки, Канади (для трудової інтелігенції), та Італії (в Рим до української колегії). Крім цього "Академічна громада" стала членом товариства "Просвіта", підтримувала тісні зв'язки з українськими студентськими організаціями Кракова, Відня, Цюриха, обмінювалась з ними різними науковими новинками тощо [2, с. 212].

На загальних зборах товариства, які відбулись 15 листопада 1896 р., С. Голубовича було обрано його головою, він очолював його протягом року (до 14 листопада 1897 р.) [7, арк. 19]. У цей період "Громада" налічувала 90 членів або 43 % від усієї світської української молоді університету. Ставши керівником товариства, С. Голубович активно взявся за його розбудову. Звітуючись на одному із засідань, голова зазначав, що "...молодіж ся згуртована в нашому товаристві займалася живо питаннями сучасної науки, котрі були не раз темою до горячих диспутів між товаришами. Відбулося також кілька відчитів, а ті дали рівно ж доказ праці громадин на живі штуки і науки..." [13, с. 103]. Зокрема, відбувались лекції на різні історичні та економічні теми (наприклад, виклад Д. Коренця "Автономічні змагання України в др. пол. XVIII ст." [10, с. 3], виклад д-ра Левицького про організацію рільничих спілок [14, арк. 403 зв.]), проводились курси з вивчення російської мови тощо [14, арк. 402 зв.].

Фонди бібліотеки поповнювались за рахунок закупівлі нових книг, переважно наукового змісту, а також подарованих із бібліотек краківської "Академічної громади" та Наукового товариства імені Т. Шевченка. Загалом у бібліотеці львівської "Академічної громади" станом на березень 1897 р. нараховувалось 1269 книг, із яких 192 - історичні, 240 - з української літератури й філософії, 90 - економічно-статистичних, 115 - правничих, 34 - етнографічних, 36 - науково-природничих, а також німецька література, представлена 54 книгами, класична - 9, польська - 60, слов'янська - 15, російська - 61, українська белетристика - 41 [13, с. 103]. Крім цього, у читальні бібліотеки налічувалось понад 60 номерів часописів. Серед них варто відзначити такі, як "Діло", "Руслан", "Галичанин", "Народна часопись", "Свобода", "Громадський голос", "Буковина", "Бесіда", "Прапор", "Жизнь и искусство", "Slowo polskie", "Kuryer lwowski", "Gazeta lwowska", "Arbeiter Zeitung", "Politik", "Fliegende Blätter", "Museum" тощо [4, арк. 175].

У серпні 1897 р. кількість книг у бібліотеці зросла до 2000 примірників [9, с. 3], 599 із яких склали книги, передані з бібліотеки "Академічної громади" в Кракові за сприяння студента медицини В. Стефаніка. "Рух бібліотечний був... досить оживлений, - зазначав С. Голубович. - Загалом визичено з бібліотеки звише 700 книжок. Бібліотека наша збільшилася о много цінних книжок; на приріст книжок зложить: передовсім бібліотека краківської "Академічної громади", дари товариства імені Шевченка і книжки закуплені" [13, с. 103].

У період керування товариством С. Голубовича

суттєво збільшився допомогий фонд для його членів, який станом на 1 листопада 1897 р. становив уже 881 злр. [5, арк. 31]. Поповнювався він за рахунок членських внесків, прибутків від проданих книг у книгарні товариства, доходів від ювілейних святкувань, сольних концертів, організованих львівським музичним товариством "Боян", аматорських вистав, пожертв НТШ та "Просвіти" тощо.

За ініціативи С. Голубовича при товаристві було організовано правничий, драматичний, науковий та шаховий гуртки, які давали можливість членам товариства "...доповнити свої фахові відомості, набути загального образования, виучити ся чеснот горожанських" [9, с. 3]. Очолюючи правничий гурток, С. Голубович разом з О. Веселовським, О. Стефановичем, П. Евиним та іншими студентами правничого відділення займався організацією видання юридичних скрипт¹ для студентів факультету. Важливим надбанням гуртка правників стало видання матеріалів із кримінального права та процесу, побудованих на основі лекцій декана правничого факультету, професора П. Стебельського. Їх укладачем став член виділу та скарбник допомогового фонду товариства І. Макух [15, с. 69]. Крім цього, гурток видав матеріали лекцій із курсу "Загальне та австрійське право політичне" на основі наукових викладів професора Стажинського [14, арк. 425, 427]. Ці видання значно полегшили студентам-правникам підготовку до складання іспитів із названих дисциплін. Прибутки з продажу посібників значно поповнили касу допомогового фонду товариства. [6, арк. 33-34].

Щодо діяльності інших гуртків "Академічної громади", то відомо, що заходами "Кружка драматичного" під керівництвом М. Вороного в приміщенні поштового клубу було влаштовано аматорську виставу О. Пчілки під назвою "Світова річ", а "Кружок науковий" за ініціативою його членів В. Гнатюка, Г. Гарматія, С. Томашівського та Я. Грушкевича влаштував конкурси на поезії та прозові твори. Призами для переможців стали книги. Фінансові прибутки із цих заходів також надходили на рахунок допомогового фонду товариства. О. Назарук та О. Охримович повідомляють, що в 1897 р. фонд становив вже суму 1279 зр. 21 кр., із чого надано позичок студентам на суму 1033 зр. [19, арк. 57-58].

Важливим напрямком діяльності товариства в період головування С. Голубовича стала участь у різних культурологічних заходах. У своєму звіті він зазначав, що "...виділ "Академічної громади" брав як репрезентант товариства участь у різних народних обходах і мав не раз нагоду зазначити ті ідеали, котрі оживляють теперішню українську молодіж" [13, с. 103]. "Громада" була учасником та співорганізатором шевченківського святкування, ювілеїв 25-річчя літературно-наукової діяльності І. Франка, 100-річчя виходу у світ "Енеїди" І. Котляревського, 30-річчя діяльності товариства "Просвіта" та ін. Зокрема, у березні 1897 р., на вечері пам'яті Т. Шевченка, С. Голубович у своєму виступі заявив, що головним ідеалом української молоді є політична незалежність України. Він зазначив: "Метою змагань русько-української молоді є самостійність України, суспільна справедливість на її землях та повна емансипація людей. А засобами для здійснення цієї мети є просвіта та організація мас народних" [11, с. 3]. Це була одна з перших публічних заяв такого змісту.

Проте, незважаючи на значне поширення серед студентської молоді, ідея самостійності України на той час ще не вкоренилася остаточно у свідомості української громадськості Галичини. Народовська газета "Діло" на початку 1899 р. опублікувала статтю, у якій висміювалася ідея політичної самостійності "як утопічна мрія" [16, с. 67]. І лише з виникненням УНДП та УСДП політична самостійність України завдяки ініціативі "молодих радикалів", які принесли цю ідею в новостворені партії, стає головним гаслом українських визвольних змагань у Галичині [3, с. 105].

Завершивши навчання, С. Голубович у першому півріччі 1898 р. переїхав до Тернополя, де розпочав новий етап активної суспільно-політичної, культурно-просвітницької та адвокатської діяльності, ставши одним із найвідоміших організаторів громадського руху на Західному Поділлі в передвоєнний період.

Висновок

Таким чином, діяльність С. Голубовича в період університетських студій була досить продуктивною та успішною. Підтримуючи ідеї "молодих радикалів", С. Голубович одним із перших публічно заявив, що найважливішим ідеалом для української студентської молоді є політична незалежність України. Саме "молоді радикали" виявилась тією впливовою політичною силою, яка відіграла важливу роль у процесі ідеологічної еволюції РУРП, яка в 1895 р. докорінно "націоналізувала" свою програму. Програма проголошувала, що в дальшій перспективі найповніше реалізувати соціалізм можна лише у межах незалежної української держави, а в близькій перспективі в цілком автономній українській провінції Австрійської імперії. Як член цієї партії, С. Голубович разом із В. Охримовичем, Є. Левицьким, В. Будзиньським належав до її націонал-демократичної групи, яка оформившись у 1895 р., виступила за створення ширшої демократичної організації - УНДП. Будучи членом радикального студентського товариства "Академічне братство", студент виступав проти угодства народолюбів та прийнятої ними ще в 1890 р. політики "нової ери" польсько-українських відносин.

Очолюючи студентську "Академічну громаду" протягом 1896-1897 рр., С. Голубович відіграв значну роль в процесі становлення її як важливого осередку західноукраїнського студентського руху. За його головування товариство суттєво збільшило фонди своєї бібліотеки, яка у серпні 1897 р. нараховувала близько 2000 книг українських та закордонних видань з історії, літератури, філософії, економіки, права, етнографії, природничих наук, а також понад 60 номерів часописів. Водночас, суттєво збільшився допомогий фонд для членів товариства, проводились різного роду культурологічні заходи на честь пам'яті Т. Шевченка, ювілеїв І. Франка, "Просвіти", виходу "Енеїди" І. Котляревського тощо. Було встановлено тісні контакти із українськими студентськими товариствами "Січ" у Відні, "Союз" у Чернівцях, а також іншими студентськими організаціями Кракова та Цюриха з якими "Академічна громада" обмінювалась різними науковими новинками, організувала народні святкування тощо. У гуртках товариства, очолюваного С. Голубовичем, велася жвава та цікава робота, спрямована на підвищення фахового рівня його членів, формування в них активної громадянської позиції в боротьбі за власні національні права.

¹ лекційні матеріали викладача вищої школи, записані студентами та авторизовані автором.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861-1939 рр. (короткий історичний нарис) / Ігор Андрухів. - Івано-Франківськ : [Б. в.], 1995. - 73 с.
- Борис М. Академічне братство і Академічна громада у Львові / М. Борис // Український календар. - Варшава, 1986. - С. 209-215.
- Грицак Я. "Молоді" радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Ярослав Грицак // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. - ССХХІІ. - Праці історико-філософської секції. - Львів, 1991. - С. 71-110.
- Державний архів Львівської області (ДАЛО). - Ф. 296. Товариство "Академічна громада" у Львові. - Оп. 1. - Спр. 15.
- ДАЛО. - Ф. 296. - Оп. 1. - Спр. 5.
- ДАЛО. - Ф. 296. - Оп. 1. - Спр. 6.
- ДАЛО. - Ф. 296. - Оп. 1. - Спр. 7.
- Діло. - 1897. - 14 (26) червня.
- Діло. - 1897. - 18 (30) серпня.
- Діло. - 1897. - 24 січня (5 лютого).
- Діло. - 1897. - 8(20) марта.
- Заклинський К. Українська молодіж австрійської України за останніх 40 літ / К. Заклинський // Українська хата. - 1913. - Вересень. - № 9. - С. 560-563.
- Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях ХІХ - ХХ століття / Роман Ковалюк. - Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. - 420 с.
- Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів. - Ф. 119. Кореспонденційна книга "Академічної громади". - Спр. 1.
- Макух І. На народній службі / Іван Макух. - Детройт : Видання української вільної громади Америки, 1958. - 628 с.
- Малик Я. Історія української державності / Я. Й. Малик, Б. Д. Вол, В. М. Чуприна. - Львів : Оліп, 1995. - 174 с.
- Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918-1919) / Олег Павлишин. - Львів : Літопис, 2008. - 224 с.
- Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії ХІХ - початку ХХ ст. ; 2-е видання, доповнене / Олексій Сухий. - Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. - 226 с.
- Центральний державний історичний архів України у Львові. - Ф. 834. Українське студентське товариство "Січ" у Відні. - Оп. 1. - Спр. 126.
- Шухевич С. Моє життя. Спогади / Степан Шухевич. - Лондон : Видання української видавничої спілки, 1991. - 619 с.

Каминская Оксана,

*соискатель кафедры новейшей истории Украины
Львовского национального университета имени Ивана Франко*

УЧАСТИЕ СИДОРА ГОЛУБОВИЧА В СТУДЕНЧЕСКОМ ДВИЖЕНИИ КОНЦА ХІХ ВЕКА

Статья посвящена анализу студенческого периода деятельности Сидора Голубовича в контексте процессов, происходивших в среде западно-украинской студенческой молодежи конца ХІХ века. Определена его роль в политической жизни и деятельности студенческих обществ "Академическое братство" и "Академическое общество".

Ключевые слова: С. Голубович; "Академическое братство"; "Академическое общество"; Русско-украинская радикальная партия; Украинская национально-демократическая партия.

Kaminska Oksana,

*Degree-seeking student of Department the Modern History of Ukraine
Lviv National Ivan Franko University*

**PARTICIPATION SYDOR HOLUBOVYCH IN THE STUDENT MOVEMENT
LATE NINETEENTH CENTURY**

The article analyzes the student's period of Sydor Holubovych in the context of social and political processes taking place among Western students of the late nineteenth century. Found out its role in the political life in the Ruthenian-Ukrainian Radical Party (RURP). In particular, we show students influential political force, which played an important role in the ideological evolution RURP. Noted S. Holubovych part in the activities of students society of "Academic Fraternity". Detail highlights the process of organizational development students' society of "Academic Community", the peculiarities of cultural, educational and social work during the presidency of S. Holubovych. The role of the community in educating highly qualified professionals and the formation of their active citizenship.

Keywords: Sydor Holubovych; "Academic Fraternity"; "Academic community"; "Rus-Ukrainian Radical Party"; "National Democratic Party".

REFERENCES

- Andrukiv I. (1995), Ukrainian Youth Society Galicia: 1861-1939's (brief historical sketch), Ivano-Frankivsk, 73 p. (ukr).
- Borys M. (1986), Ukrainian calendar, Warsaw, pp. 209-215 (ukr).
- Grytsak Ya. (1991), *Notes Scientific Society named after Taras Shevchenko*. Proceedings of the historical and philosophical sections, Lviv, (ССХХІІ), pp. 71-110.
- State Archives of Lviv region, fond 296, opys 1, sprava 15.
- State Archives of Lviv region, fond 296, opys 1, sprava 5.
- State Archives of Lviv region, fond 296, opys 1, sprava 6.
- State Archives of Lviv region, fond 296, opys 1, sprava 7.
- Dilo (1897), 14 (26) June.
- Dilo (1897), 18 (30) August.
- Dilo (1897), January 24 (February 5).
- Dilo (1897), 8 (20) Martha.
- Zaklynskyi K. (1913), Ukrainian hut, Lviv, No 9, pp. 560-563 (ukr).

13. Kovalyuk R. (2001), Ukrainian student movement in the western part of the XIX – XX century, Lviv, 420 p. (ukr).
14. Lviv National Library. Department of Manuscripts, fond 119, sprava 1.
15. Makukh I. (1958), At the national service, Publication free Ukrainian American community, Ditroyt, 628 p. (ukr).
16. Malyk Ya, Vol B., Chupryna V. (1995), History of Ukrainian statehood, Olir, Lviv, 174 p. (ukr).
17. Pavlyshyn O. (2008), Lviv Region in the day the West Ukrainian People's Republic (1918-1919), Litopys, Lviv, 224 p. (ukr).
18. Sukhyi O. (1999), Galicia: between East and West. Essays on the history of nineteenth – early twentieth century. 2nd edition, enlarged, Lviv, 226 p. (ukr).
19. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 834, opys 1, sprava 126.
20. Shukhevych S. (1991), My Life. Memories, Publication Ukrainian publishing associations, London, 619 p. (ukr).

© Камінська Оксана

Надійшла до редакції 04.10.2013

УДК 94 (477.85/.87):622.324+622.276.5 "XIX-XX"

КЛАПЧУК ВОЛОДИМИР,

доктор історичних наук, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВИДОБУВАННЯ НАФТИ І ГАЗУ НА ГУЦУЛЬЩИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ - ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено становлення нафто- й газовидобувних центрів на Гуцульщині в другій половині ХІХ - першій третині ХХ ст. та їхнє значення для господарського розвитку краю. Детально описано три головні центри нафтової промисловості: Битків-Пасічна, Слобода Рунгурська та Космач. Виділено три періоди нафтовидобутку: 1-й - ХVІ ст. - 1860 р., 2-й - 1860-1884 рр., 3-й - 1884-1939 рр.

Ключові слова: Гуцульщина; Битків; Космач; Слобода Рунгурська; нафта; газ; нафтопереробний завод.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Видобування нафти в другій половині ХІХ ст. займало важливе місце в промисловому розвитку Гуцульщини. Ще в середині ХІХ ст. геологи помітили, що виявлення солі й нафти стало одночасним явищем. Відмінність полягала лише в тому, що сіль як продукт споживання використовували відразу, а нафту як додатковий необроблений матеріал використовували для потреб господарства. І лише в другій половині ХІХ ст. унаслідок удосконалення видобутку й переробки нафта стала важливою галуззю промислового розвитку.

Оглядово про видобуток та переробку нафти наприкінці ХІХ - на поч. ХХ ст. згадували Г. Бойко [1] та В. Грабовецький [5], короткі розвідки з проблеми виконали Л. Михалевич [23] та Р. Яремійчук [24-25], серед сучасних узагальнюючих видань слід назвати "Історію гірництва" Г. Гайка та В. Білецького [27]. Для підготовки статті використано також чисельні статистичні матеріали з офіційних польських джерел, фондів Центрального державного історичного архіву у Львові та Івано-Франківського обласного державного архіву.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей нафтогазовидобування та переробки нафти на Гуцульщині, уведенні до наукового обігу нових документів та матеріалів, узагальненні історичних фактів, реконструкції системи ведення видобувного господарства.

Виклад основного матеріалу. На Гуцульщині в досліджуваний період розвинулися три основні

центри нафтової промисловості - Битків-Пасічна, Слобода Рунгурська та Космач. Уперше цими покладами зацікавилися підприємці у ХVІІІ ст. Перша нафтова шахта з дебітом 100 кг нафти на добу з'явилася в 1771 р. До 1865 р. закладено ще декілька шахт (колодязів), з яких нафту витягали вручну [5, с. 45]. 1873 р. заснована свердловина "Ядвіга", де буріння здійснювалося вручну. У 1880 р., завдяки застосуванню парової машини та глибокого буріння, видобуток нафти в Слободі Рунгурській почав різко збільшуватися. До цього часу експлуатувалося 7 шахт (колодязів) глибиною 25-70 м, з яких видобуто 150 т нафти [4, с. 228].

Як і в інших місцевостях Східної Галичини, нафтоносна земля в Слободі Рунгурській стала ареною спекуляцій. Видобуток вели підприємці Щепановські та Розенкранци. Підвищення експлуатації нафти на підступно захоплених селянських ділянках розпочалося з 1880 р., коли до спілки "Вольфартерно" вступив С. Щепановський і зайняв місце керівника копальні. За допомогою парової машини і свердловинних механізмів 2 лютого 1889 р. у свердловині "Ванда" було видобуто таку кількість нафти, що не вистачало тари. Цей підприємець за допомогою іноземних інвестицій закладав усе нові свердловини, упроваджуючи новий метод буріння. Саме там, у Слободі Рунгурській, було вперше в 1881 р. застосовано метод глибокого буріння, що сприяло стрімкому піднесенню нафтової промисловості: 1881 р. пробурено 50, 1885 - близько 300 свердловин [4, с. 228]. З метою дистиляції слобідської нафти С. Ще-